

La ràdio

Cinto Niqui Espinosa

Institut de la Comunicació de la
Universitat Autònoma de Barcelona (InCom-UAB)

Luis Segarra Moreno

Guía de la radio

El bienni radiofònic 2019–2020 a Catalunya es caracteritza per una davallada de l'audiència, que se situa en els 3,8 milions d'oients els dies feiners. RAC1 i Catalunya Ràdio segueixen essent les emissores més escoltades entre les generalistes, mentre que Los 40 Principales conserva el lideratge de la ràdio temàtica musical. L'oferta més gran es troba a la banda analògica d'FM, amb 344 emissores o programacions diferents —83 del tercer sector—, seguida de la banda de televisió digital terrestre (TDT) amb 71 ràdios. La inversió publicitària en el sector radiofònic privat ha baixat gairebé un 20% degut a la pandèmia de la Covid-19, i s'ha situat en els 43,2 milions d'euros anuals. En l'àmbit laboral, el sector privat perd 36 treballadors directes, la majoria després de la pandèmia, i manté 657 treballadors directes a principis de 2021. Tot i l'augment del consum de podcasts, la ràdio arriba principalment a la seva audiència de forma analògica i gratuïta a la banda de l'FM, amb una penetració d'un 49,8%, a finals de 2020.

NIQUI ESPINOSA, Cinto; SEGARRA MORENO, Luis (2021): “La ràdio”, a CIVIL I SERRA, Marta; LÓPEZ, Bernat, eds.: *Informe de la comunicació a Catalunya 2019–2020* [En línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Col·lecció Lexikon Informes, 7, pàg. 93–120. ISSN 2014-2773. ddd.uab.cat/record/245277

La crisi econòmica que va començar el 2008 es va traduir en una reducció de la inversió publicitària a les emissores de l'Associació Catalana de Ràdio de fins a un 44%

.....

1. Introducció¹

L'anàlisi de la ràdio a Catalunya ha de tenir en compte tres nivells de producció i recepció —l'espanyol, l'autonòmic i el de proximitat—, que es combinen amb tres tipus de titularitat —pública, privada i del tercer sector—. En el cas de la ràdio pública de proximitat, l'any 2019 es van celebrar els 40 anys de la posada en marxa a l'FM de les emissores deganes, Ràdio Arenys i Ràdio Rubí, els mesos de setembre i novembre de 1979, respectivament.

Ens trobem amb un mercat amb un alt nombre d'actors en l'FM: 751 freqüències regulades i 261 ràdios diferents, a les quals cal afegir 83 ràdios del tercer sector. A la TDT es poden escoltar 71 ràdios, distribuïdes en 680 posicions de múltiples. L'ona mitjana (OM) és residual, amb 10 emissores, i la implantació de la radiodifusió d'àudio digital (DAB) segueix sense avançar. Per analitzar la situació de la ràdio els autors hem fet una recerca pròpia dels mapes radiofònics analògics (OM i FM) i digitals (DAB i TDT) catalans i hem consultat, com a fonts d'informació, les dades del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), els informes sobre el sector privat de l'Associació Catalana de Ràdio (ACR) —entitat que integra el conjunt d'emissores i cadenes privades que operen a Catalunya—, la *Guia de la radio* (guiadelaradio.com), l'EGM Catalunya i les dades de Comscore del consum de ràdio i podcasts a internet. En els apartats següents es farà un repàs de la legislació i una anàlisi de l'estructura del sector, l'audiència, els canvis provocats per la pandèmia de la Covid-19 en la producció de programes, l'increment de l'oferta de podcasts produïts per les emissores, l'ús del català i la paritat de la dona en el sector.

2. Retrospectiva 2008–2018

La crisi econòmica que va començar el 2008 es va traduir en una reducció de la inversió publicitària a les emissores de l'Associació Catalana de Ràdio de fins a un 44% i va suposar l'acomiadament de gairebé 200 persones en empreses grans i petites. En deu anys el sector amb prou feines va poder recuperar la meitat de la xifra de negoci prèvia a aquella crisi (ACR, 2021).

A partir del 2 d'abril de 2010 el Govern espanyol va apagar la televisió terrestre analògica i tothom va passar a rebre-la digitalment (TDT). En els seus múltiples es van incorporar diverses ràdios que es poden escoltar gratuïtament. La penetració que ha tingut aquesta modalitat en deu anys ha estat mínima.

De 2008 ençà, la radiodifusió d'àudio digital terrestre (DAB) ha retrocedit en la seva implantació. El grup d'emissores de Catalunya Ràdio va deixar d'emetre en aquest sistema el 4 de novembre de 2008.

Dins del col·lectiu dedicat a la comunicació local municipal l'activitat màxima es va registrar l'any 2009, amb 243 ràdios municipals actives. Tristament, de 2012 a 2014, 30 ajuntaments no van poder mantenir el seu mitjà de comunicació. A finals de l'any 2017 hi havia 66 localitats que en el passat havien tingut la seva emissora pública local i l'ajuntament de les quals, generalment per raons econòmiques, l'havia hagut de tancar.

1. Aquest text s'ha elaborat en el marc del Grup Internacional d'Estudis sobre Comunicació i Cultura (InCom-UAB), reconegut com a Grup Consolidat de Recerca per la Generalitat de Catalunya per al període 2017–2021 (referència 2017 SGR 760). Podeu consultar una versió més extensa d'aquest capítol a l'OBSERVATORI DE LA COMUNICACIÓ A CATALUNYA (OCC InCom-UAB) [En línia]: incom.uab.cat/occ/informe; i al DIPÒSIT DIGITAL DE DOCUMENTS (DDD-UAB) [En línia]: ddd.uab.cat

Pel que fa a les emissores, el gener de 2010 va tancar Ràdio Terrassa (creada el 1933) en deixar d'emetre a l'OM. La cadena en llengua catalana Ona FM, fundada el 2007, va tancar el juny de 2012, i la majoria de les seves freqüències van passar a la radiofórmula musical Máxima FM de PRISA Radio.

COMRàdio —cadena pública, impulsada l'any 1995 per la Diputació de Barcelona i gestionada pel Consorci de Comunicació Local— el 3 de setembre de 2012 va passar a anomenar-se la Xarxa, com a part del procés de fusió amb la Xarxa Audiovisual Local (XAL). D'aquesta manera es va convertir en una plataforma d'intercanvi de continguts entre emissores locals i va desaparèixer dels dials d'OM i FM.

El tancament d'ABC Punto Radio, del grup Vocento, el 2013 en passar a formar part de Radio Popular, va permetre millorar les freqüències d'emissió de COPE i Cadena 100 a Catalunya.

No tot han estat males notícies per al sector radiofònic a Catalunya, però. L'any 2016 Ràdio Olot i Ràdio 4 (RNE a Catalunya) van arribar als 40 anys d'emissió ininterrompuda en llengua catalana. Cinc anys després de la desconexió de l'FM, el setembre de 2017 l'emissora cultural de Catalunya Ràdio iCat va retornar a les emissions analògiques en aquella banda, i SER Catalunya es va desplegar a partir del setembre de 2018.

El setembre de 2017 l'emissora cultural iCat va retornar a les emissions analògiques en la banda d'FM, i SER Catalunya es va desplegar a partir del setembre de 2018

.....

3. Situació reguladora

3.1. Adaptació a la Directiva de serveis de comunicació audiovisual europea

Després que el Parlament Europeu i el Consell aprovessin la Directiva (UE) 2018/1808, de 14 de novembre de 2018, per la qual es modificava la Directiva de serveis de comunicació audiovisual, els Estats havien d'incorporar-la al seu ordenament jurídic abans del 19 de setembre de 2020. Només ho van fer Dinamarca, Hongria, els Països Baixos i Suècia. Per aquesta raó, el 23 de novembre de 2020, la Comissió Europea va posar en marxa procediments d'infracció contra 23 estats membres i el Regne Unit per no aprovar les noves normes reguladores (EUROPEAN COMMISSION, 2020 i *DOUE*, 28-11-2018).

A Espanya, això implica refer la Llei 7/2010, de 31 de març, general de la comunicació audiovisual. Segons fonts del Ministeri d'Afers Econòmics i Transformació Digital, consultades pel diari *Ara*, es volia aprovar la reforma legal durant el primer trimestre de l'any 2021. El Ministeri atribuïa part de la responsabilitat de l'incompliment del termini fixat per la Comissió Europea a la Covid-19, que "ha tingut un impacte en els procediments administratius".²

En el cas de Catalunya, el Govern de la Generalitat va aprovar el 23 de juliol de 2019 la memòria preliminar de l'avantprojecte de llei de modificació de la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya. Pel que fa als serveis de comunicació audiovisual comunitària sense ànim de lucre, a l'informe de la Generalitat sobre la consulta pública oberta sobre aquest tema s'exposa: "El nombre més important d'aportacions ha fet referència a la situació dels serveis de comunicació audiovisual sense ànim de lucre. Les propostes presen-

2. CASTELLVÍ, Albert (2020): "La nova regulació audiovisual europea arribarà amb retard". *Ara* [En línia]. Barcelona: Edició de Premsa Periòdica Ara, 18 de setembre. ara.cat/media/regulacio-audiovisual-europea-arribara-retard_1_1057123.html

**A finals de 2020
les emissions en
DAB a Catalunya
eren testimoniales,
amb només 17
emissores d'àmbit
espanyol en
funcionament des
d'un únic centre
transmissor**

.....

tades incideixen, bàsicament, en els aspectes següents: la necessitat de definir l'àmbit d'aquests serveis, tot evitant pràctiques de cooptació per entitats privades, la garantia de l'accés a l'espectre radioelèctric per part d'aquest tipus de serveis, la regularització de les anomenades 'emissores històriques', la creació d'un òrgan participatiu que faci possible la interlocució entre l'Administració i el sector i l'establiment de mesures específiques de foment" (GENOVÈS, 2019).

El 5 de gener de 2021, el ple del CAC va aprovar el seu informe sobre el text del projecte de decret llei de modificació de la Llei 22/2005 i el va trametre a la Direcció General de Mitjans de Comunicació. Possiblement la llei de modificació de la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la Comunicació Audiovisual de Catalunya es pugui aprovar durant l'any 2021.³

3.2. Rebuig de la proposició de llei de mesures urgents per a l'impuls del DAB al Senat

A finals de 2021 es compliran els 25 anys de la primera emissió a Catalunya en la modalitat de radiodifusió d'àudio digital (DAB), feta el 24 de desembre de 1996 per les emissores Catalunya Música i RAC105 —que en aquell moment formava part de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió—. A Espanya es van iniciar les emissions de manera regular l'any 2000. Posteriorment, a Catalunya es van atorgar 67 llicències d'abast autonòmic i comarcal: 6 a la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA) i 61 adjudicacions privades. Les llicències de ràdio digital terrestre atorgades als grups privats de comunicació catalans no s'han activat mai i el grup d'emissores de Catalunya Ràdio va deixar d'emetre en DAB el novembre de 2008. Segons els directius de l'emissora suposava una despesa de diner públic innecessària.

Tot i haver-se concedit 67 llicències l'any 2003, a finals de 2020 les emissions en DAB a Catalunya eren testimoniales, amb només 17 emissores d'àmbit espanyol en funcionament des d'un únic centre transmissor, el de la torre de comunicacions de Collserola a Barcelona.

Després de vint anys, la manca d'entesa política entre les comunitats autònomes i el Govern espanyol per tal d'adjudicar les llicències de radiodifusió d'àudio digital segueix, i es constata el desinterès de les grans cadenes privades espanyoles de radiodifusió per a aquesta modalitat de transmissió.

3.3. Execució de la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de juliol de 2018

Tal com s'indicava en el capítol "La ràdio" de l'*Informe de la comunicació a Catalunya 2017–2018*, "els canvis normatius de la Llei 2/2016 donaven eines a la Generalitat per combatre millor l'ocupació il·legal de les ones (...). Tanmateix, aquesta via administrativa no ha aconseguit resultats pràctics per la dificultat i complexitat de l'execució de les possibles sancions que, a més, topen amb una jurisprudència molt protectora en matèria de drets fonamentals. En conseqüència, l'Associació Catalana de Ràdio (ACR) va optar per demandar aquestes emissores (...). Finalment, una sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de

3. CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA (CAC) (2021): "Acord 1/2021, de 5 de gener, del ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya" [En línia]. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. cac.cat/sites/default/files/2021-01/Acord_1_2021_ca.pdf

juliol de 2018 obligava l'Ajuntament de Barcelona a obrir expedients a les finques amb instal·lacions il·legals de telecomunicacions a la zona del Carmel en un termini màxim de sis mesos".⁴

El 12 de gener de 2021 la Guàrdia Urbana de Barcelona va executar aquesta sentència. L'Ajuntament havia incoat set expedients vinculats a set domicilis diferents del Turó de la Rovira en el districte d'Horta-Guinardó on hi havia antenes il·legals. Dues de les emissores que emetien des d'aquell indret barceloní eren Ràdio Kanal Barcelona (RKB) i Metro FM. Entre les emissores que, pocs dies abans, van aturar voluntàriament l'emissió i van desmuntar els seus equips hi havia Contrabanda FM, ràdio lliure, no comercial i autogestionada activa des de gener de 1991. El col·lectiu que la gestiona va publicar el 21 de desembre de 2020 un manifest en contra del precinte del centre emissor de Contrabanda FM i per la llibertat d'emissió, en el qual reclamava el "reconeixement de la tasca dels mitjans de comunicació lliures i sense ànim de lucre" i "assegurar almenys el 33% de l'espectre radioelèctric" per a aquell conjunt de ràdios.⁵ El col·lectiu d'emissores del tercer sector no comercials —comunitàries, associatives, culturals, lliures, de barri— segueix pendent de regularització i sembla que només ha trobat encaix en la distribució dels seus continguts per internet. A finals de 2018, el programa Cultura Viva de l'Ajuntament de Barcelona, en col·laboració amb la comunitat Guifi.net i l'Associació Expansió de la Xarxa Oberta (eXO), va posar en marxa a internet la Xarxa de Ràdios Comunitàries de Barcelona (XRCB).⁶ A finals de 2020 tenia 40 emissores, de les quals només quatre també emetien en FM.

Al punt 4.1 d'aquest capítol detallem el pes de les ràdios del tercer sector a les bandes de radiodifusió a finals de 2020.

3.4. Llicències de ràdio

L'Associació Catalana de Ràdio (ACR) havia denunciat davant del CAC i, en alguns casos, havia impugnat via contenciosa administrativa diverses adjudicacions d'emissores municipals a particulars, concretament a Girona, Sant Pol de Mar, Berga, Santa Cristina d'Aro, Castellvell del Camp, Santa Coloma de Farners, Sant Vicenç de Montalt, Sant Sadurní d'Anoia i Sant Just Desvern. Fruit d'aquestes accions, alguns ajuntaments han cessat en aquest procediment de manera voluntària i, fins ara, en dos casos, han estat els jutjats els que han obligat els ajuntaments a fer-se enrere en les cessions d'explotació a empreses privades, a Castellvell del Camp i Sant Pol (ACR, 2021).

El CAC va publicar el 25 de novembre de 2020 l'anunci de la licitació per concurs públic per adjudicar sis llicències de ràdio en FM de titularitat privada per un termini de 15 anys (*DOG*, 25-11-2020): Manresa-Montserrat (88.1 MHz), Terrassa-Martines (89.4 MHz), Roses (94.4 MHz), Sort-Escobedo (94.5 MHz), Vall Boí (93.9 MHz) i Vielha eth Aro (103 MHz). En el moment d'escriure aquest capítol el concurs encara no s'havia resolt.

A més, en el bienni 2019-2020 el ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya va autoritzar els canvis següents: l'arrendament de la llicència per a la prestació de serveis de radiodifusió sonora de la localitat d'Amposta a favor de la societat Montcau Produccions; l'extinció de la

4. Vegeu també TRIBUNAL SUPERIOR DE JUSTÍCIA DE CATALUNYA (2018): "Sentència estimatòria núm. 652 de la Secció tercera de la sala contenciosa administrativa" [En línia]. aerc.es/wp-media/uploads/2018/11/Sentencia-apelaci%C3%B3n.pdf

5. CONTRABANDA FM (2020): "Manifest en contra del precinte del nostre centre emissor i per la llibertat d'emissió" [En línia]. Barcelona: Contrabanda FM, 21 de desembre. contrabanda.org/ca/2020/12/catala-manifest-en-contra-del-precinte-del-centre-emissor-de-contrabanda-fm-i-per-la-llibertat-d-expressio

6. XARXA DE RÀDIOS COMUNITÀRIES DE BARCELONA (XRCB) (2020): [En línia]. xrcb.cat/ca/llistat-radios

El sector privat té més emissores a l'OM i al DAB que el públic; per contra, el sector públic té moltes més emissores a l'FM que el privat, perquè és on funcionen les 217 ràdios municipals

licència corresponent a la freqüència 100.9 MHz de Sant Pere de Ribes-Montgròs, titularitat de la societat Publicacions Penedès; la transmissió de les llicències de Girona, Manresa, Vic, Puigcerdà, Lleida, Tortosa, Manresa, Vic, Girona, Lleida, Tarragona, Tortosa i dues llicències DAB d'àmbit català per part de Sistema Català de Radiodifusió a favor de Tiana'n'man; la transmissió de la llicència d'un centre emissor que està a Manresa, per part de la societat Som House a favor de la societat Montcau Produccions; i la transmissió de les llicències, com a conseqüència d'una operació societària de fusió per absorció de Radio España de Barcelona per part de la Sociedad Española de Radiodifusión (SER), de les freqüències de les localitats de Barcelona —que la SER ja explotava en qualitat d'arrendatària— i Girona.⁷

4. Situació del sector

En aquest punt del capítol els autors hem utilitzat dades pròpies que coincideixen força, pel que fa a les emissores i freqüències legals en FM, amb les que ofereix el CAC (2021), basades en el seu registre d'operadors. Però, a més, aportem les dades sobre l'activitat de la radiodifusió del tercer sector, que engloba les emissores sense llicència i és un conjunt molt difícil de seguir, amb la voluntat d'aproximar-nos a la seva situació en el bienni 2019–2020. Cal recordar que, segons l'*Informe sobre els mitjans del tercer sector de la comunicació* (2008/2011 (INI)), elaborat per la Comissió de Cultura i Educació del Parlament europeu: “els mitjans de comunicació del tercer sector de la comunicació són organitzacions sense ànim de lucre i són responsables davant la comunitat a què tracten de servir” (PARLAMENTO EUROPEO, 2008).

4.1. Nombre de freqüències i emissores en FM, OM, TDT i DAB

A Catalunya funcionen quatre bandes de radiodifusió: dues amb transmissió analògica, l'ona mitjana i la freqüència modulada, i dues amb transmissió digital, la televisió digital terrestre i la radiodifusió d'àudio digital. El nombre d'emissores que hi operaven i la quantitat de freqüències i posicions de múltiples en ús a finals de 2020 es poden veure a les taules 1 i 2.

Taula 1. Nombre d'emissores amb programació pròpia actives a les bandes analògiques (OM i FM) i digitals (DAB i TDT) a Catalunya (desembre de 2020)

Tipologia	OM	FM	DAB	TDT
Pública	2 (20,0%)	226 (65,7%)	5 (29,4%)	34 (48,9%)
Privada	8 (80,0%)	35 (10,2%)	11 (64,8%)	34 (48,9%)
Tercer sector	0	83 (24,1%)	1 (5,8%)	3 (2,2%)
Total	10 (100,0%)	344 (100,0%)	17 (100,0%)	71 (100,0%)

Font: elaboració pròpia.

A la taula 1 veiem que el sector privat té més emissores a l'OM i al DAB que el públic; mentre que en el cas de la TDT empaten. Per contra,

7. Vegeu CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA (CAC) (2019): “Acord 20/2019, de 27 de febrer, del Ple del CAC” [En línia]. www.cac.cat/sites/default/files/2019-03/Ac.20-2019%20Proposta%20d%27acord%206-A-2018_rev.AJ%20PD.pdf; i “Acord 119/2019, d'11 de desembre, del Ple del CAC” [En línia]. www.cac.cat/sites/default/files/2020-02/Acord_119_2019_ca.pdf; CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA (CAC) (2020): “Acord 11/2020, de 29 de gener, del Ple del CAC” [En línia]. www.cac.cat/sites/default/files/2020-02/Acord_11_2020_ca.pdf; “Acord 112/2020, de 23 de desembre, del Ple del CAC” [En línia]. www.cac.cat/sites/default/files/2021-01/Acord_112_2020_ca.pdf; i “Acord 114/2020, de 23 de desembre, del Ple del CAC” [En línia]. www.cac.cat/sites/default/files/2021-01/Acord_114_2020_ca.pdf

el sector públic té moltes més emissores a l'FM que el privat, perquè és on funcionen les 217 ràdios municipals. Si observem la situació pel que fa a l'ocupació de l'espectre (taula 2), la ràdio pública disposa de més espai a l'OM i l'FM; mentre que la privada predomina a les bandes digitals de TDT i DAB.

En referència al tercer sector, tot i sumar 83 emissores (24,1% del total), aquestes només ocupen un 10,8% de la banda d'FM. Per tant, a finals de 2020, el 89,2% de les freqüències en ús a l'FM estaven regulades.

Taula 2. Nombre de freqüències actives a les bandes analògiques (OM i FM) i de posicions de múltiples a les digitals (DAB i TDT) a Catalunya (desembre de 2020)

Tipologia	OM	FM	DAB	TDT
Pública	9 (52,9%)	554 (65,8%)	6 (31,6%)	234 (34,5%)
Privada	8 (47,1%)	197 (23,4%)	11 (57,9%)	418 (61,4%)
Tercer sector	0	91 (10,8%)	2 (10,5%)	28 (4,1%)
Total	17 (100,0%)	842 (100,0%)	19 (100,0%)	680 (100,0%)

Font: elaboració pròpia.

4.1.1. Freqüència modulada

A finals de l'any 2020 a Catalunya es podien escoltar 344 emissores o programacions diferents a la banda d'FM: 261 ràdios tenien llicència i 83 formaven part del tercer sector.

Taula 3. Emissores d'FM a Catalunya (desembre de 2020)

Tipologia	Nombre d'emissores	% del total d'emissores
Emissores públiques d'àmbit espanyol	5	1,3
Emissores públiques d'àmbit català	4	1,2
Emissores locals públiques	217 ^A	63,2
Global emissores públiques	226	65,7
Emissores privades d'àmbit espanyol	14 ^B	4,1
Emissores privades d'àmbit català	8	2,4
Emissores locals privades	13 ^C	3,7
Global emissores privades	35	10,2
Total emissores regulades	261	75,9
Global emissores del tercer sector	83	24,1
Total emissores actives	344	100,0

^A Ràdio Tremp, emissora municipal, transmetia per la seva freqüència la programació de Digital Hits FM, però l'englobem dins de les ràdios locals públiques.

^B La Cadena SER feia desconnexions amb programació local a Barcelona, Manresa, Girona, Lleida, Tarragona, Móra d'Ebre i Penedès-Garraf. Los40 tenia una desconnexió a Catalunya Central. La COPE i Onda Cero també oferien desconnexions amb programació pròpia a Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona. No s'inclou Intereconomía Radio, de Silicon Radio SL, que emetia sense llicència a Barcelona.

^C No s'inclou SomReggae, de D9-Comunicació, que emet en FM a S'Agaró sense llicència i que també ho fa a la TDT.

Font: elaboració pròpia.

A finals de l'any 2020 a Catalunya es podien escoltar 344 emissores diferents a la banda d'FM: 261 ràdios tenien llicència i 83 formaven part del tercer sector

.....

**Una llar catalana
rebia una mitjana
de més de
30 emissores:
12 ràdios
d'àmbit català,
19 d'espanyol i les
emissores d'àmbit
local privat o
públic properes a
la seva localitat**

.....

**L'any 2019 la
ràdio municipal
catalana va
complir 40 anys
—Ràdio Arenys
i Ràdio Rubí
(1979)—.
Durant quatre
dècades han
funcionat unes
277 emissores
públiques locals**

.....

Una llar catalana rebia una mitjana de més de 30 emissores: 12 ràdios d'àmbit català, 19 d'espanyol i les emissores d'àmbit local privat o públic properes a la seva localitat. A les grans ciutats o comarques amb alta densitat de població caldria afegir encara alguna emissora del tercer sector. A l'àrea metropolitana de Barcelona el dial segueix força congestionat i en una llar es podien escoltar al voltant de 45 emissores, donat que és la zona on proliferen més emissores del tercer sector: 37 de les 83 existents a Catalunya, el 44,5%.

Tal com mostra la taula 3, el sector públic suposava el 65,7% del total i estava format per les emissores de la Corporación de Radio y Televisión Española (CRTVE) (RNE, Radio Clásica, Radio 3, Ràdio 4 i Radio 5), les de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (Catalunya Ràdio, Catalunya Música, Catalunya Informació i iCat FM) i les 217 emissores municipals. En total, hi havia una oferta de 226 emissores.

L'any 2019 la ràdio municipal catalana va complir 40 anys —Ràdio Arenys i Ràdio Rubí (1979)—. Durant quatre dècades han funcionat unes 277 emissores públiques locals, per tant, prop del 30% de municipis catalans n'havien gestionat una en algun període. A finals de 2020 n'hi havia 217 en funcionament. En el bienni 2019–2020 es van reactivar nou emissores: Ràdio Torrelles, Sarroca Ràdio, Ràdio Berga, Ràdio Vallalta, Ràdio Cabanes, Ràdio Santa Cristina, Ràdio Bisbal, Ràdio Alp i Ràdio Cambrils.

Després d'haver acabat el contracte de gestió de l'emissora municipal de Girona, fins llavors coneguda com Fem Girona, el 26 de novembre de 2019 va reprendre la programació sota el nou nom de Girona FM. I a Sant Pol de Mar, Ràdio Litoral va adoptar el nom de Ràdio Sant Pol.

Tornant a la taula 3, el sector privat de radiodifusió suposava el 10,2% del total d'emissores actives. Si es consideren només les que tenen llicència, el seu pes seria més alt, del 13,4%. Pel que fa al detall de com estava format el sector privat de radiodifusió es pot veure a la taula 4. Hi havia cinc operadors d'àmbit espanyol (PRISA Radio, Atresmedia, Radio Popular, Radio Blanca i Unidad Editorial), sis d'àmbit català (Grupo Godó, Grup Flaix, PRISA Radio —pel que fa a SER Catalunya—, Ràdio Estel, Radio Tele Taxi i Grup Mola Media) i 13 ràdios locals. En total, hi havia una oferta de 35 emissores.

En el bienni 2019–2020, la ràdio privada es va mantenir estable en comparació amb l'anterior. Radio Popular va tancar RockFM a Lleida, perquè la seva freqüència no tenia concessió.

Pel que fa al tercer sector radiofònic, a la taula 3 observem que estava integrat per 83 emissores. Si comparem aquesta xifra amb les publicades pels mateixos autors d'aquest capítol en diverses edicions de l'*Informe sobre la ràdio a Catalunya* comprovem que el nombre d'emissores era el segon més baix des de l'any 2008. En un apartat anterior d'aquest capítol ja hem detallat algunes accions de l'Administració per tancar alguns centres emissors sense llicència a Barcelona.

Com a dada orientativa, els autors considerem que de les 83 emissores en funcionament, 58 (70%) ho fan sense cap afany de lucre. Són, principalment, ràdios lliures (Ràdio Bronka), escolars (Ràdio Ràpia),

culturals (Boca Ràdio), religioses (Radio Bona Nova), de barri (Sants 3 Ràdio), universitàries (UABràdio) o internacionals (Radio France Internationale); mentre que la resta, 25 emissores (30%), podrien suposar una competència deslleial per al sector privat regulat. Un 44% d'aquest grup correspondria a les emissores llatines que emeten a les capitals de província, en especial Barcelona. Convindria diferenciar les unes de les altres, tot i estar englobades dins de la mateixa tipologia. Pel que fa a la seva concentració geogràfica, 37 ràdios de les 83 existents a Catalunya, el 44,5%, transmetien des de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Els autors considerem que de les 83 emissores del tercer sector en funcionament, 58 (70%) ho fan sense cap afany de lucre

Taula 4. Grups i emissores privades que emeten en FM a Catalunya amb llicència (desembre de 2020)

Grups privats de comunicació de cobertura espanyola^A PRISA Radio: SER (Barcelona, Manresa, Girona, Lleida, Tarragona, Móra d'Ebre, Penedès-Garraf); Los40 (més Los40 Catalunya Central); Los40 Classic; Los40 Dance; Radiolé; Cadena Dial Atresmedia: Onda Cero (Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona); europa FM; Melodía FM Radio Popular: Cadena COPE (Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona); Cadena 100; RockFM Radio Blanca: Kiss FM Unidad Editorial: Radio Marca
Grups privats de comunicació de cobertura catalana Grupo Godó (Radiocat XXI): RAC1; RAC105 Grup Flaix: Flaix FM; Ràdio Flaixbac PRISA Radio: SER Catalunya Ràdio Estel Radio Tele Taxi Grup Mola Media: Digital Hits FM
Emissores i grups privats de comunicació de cobertura local D-9 Comunicació: Joy FM^B Cadena Pirenaica de Ràdio i Televisió: Pròxima FM Imagina Ràdio Ràdio Olot Ràdio Ripoll Ràdio Vic El 9 FM Hit 103 Ràdio Marina Gum FM Radio Aran Ràdio UAI Capital Radio^C

^A No s'inclou Intereconomía Radio, de Silicon Radio SL, que emet a Barcelona sense llicència.

^B No s'inclou SomReggae, de D9-Comunicació, que emet a S'Agaró sense llicència.

^C Capital Radio, de Capital Radio Economía SL, opera la llicència de Som House.

Font: elaboració pròpia.

Dins d'aquest sector destaquem dos fets significatius. El primer està relacionat amb l'emissora llatina La Super 96.6, que el gener de 2019 va entrevistar el candidat a l'alcaldia de Barcelona Manuel Valls. La

Radio Hayatti va desaparèixer del dial arran d'una intervenció de la fiscalia especial de delictes d'odi contra un dels seus locutors

Generalitat va sol·licitar a Valls que indiqués la seva ubicació, donat que existia un expedient de clausura en tràmit força avançat, cosa a la qual el polític es va negar. La Super 96.6, com en altres casos d'emissores llatines, va canviar de nom i de freqüència per evitar el tancament. El segon es refereix a Radio Aswad, una emissora que va néixer l'any 2019 a Cornellà de Llobregat i que en poc temps també va començar a emetre a Madrid. L'emissora en llengua àrab s'adreçava especialment als oïdors d'origen marroquí. El maig de 2020 va canviar de nom pel de Radio Hayatti i un dels seus locutors, Mustafà el Ogdi, *Chado*, en un dels seus programes va suggerir que en algun país podrien tallar el cap a la professora de filosofia Mina Bouchkioua per portar un tipus de vida massa occidental al Marroc. En pocs dies les seves paraules van ser difoses per mitjans de comunicació de diferents països. La fiscalia especial de delictes d'odi de Barcelona va actuar i la Policia Nacional el va detenir a Esplugues de Llobregat. El Ogdi va quedar en llibertat amb càrrecs i amb un expedient d'expulsió. Radio Hayatti va desaparèixer del dial d'FM.

A la taula 5 podem observar com es distribuïa l'espectre de l'FM a finals de l'any 2020. El 65,8% de freqüències les ocupaven les ràdios públiques; el 23,4%, les privades, i el 10,8%, les del tercer sector.

Taula 5. Freqüències d'FM a Catalunya (desembre de 2020)

Tipologia	Nombre de freqüències	% del total de freqüències actives
Freqüències públiques d'àmbit espanyol	83	9,9
Freqüències públiques d'àmbit català	248	29,4
Freqüències locals públiques	223 ^A	26,5
Global freqüències públiques	554	65,8
Freqüències privades d'àmbit espanyol	87	10,3
Freqüències privades d'àmbit català	97	11,6
Freqüències locals privades	13	1,5
Global freqüències privades	197	23,4
Total freqüències regulades	751	89,2
Global freqüències del tercer sector	91	10,8
Total freqüències actives	842	100,0

^A Les emissores municipals Ràdio Vilafranca, Canal Blau Ràdio, Ràdio Roda, Ràdio Foradada i Live FM (Campdevàrol) sortien per més d'una freqüència.

Font: elaboració pròpia.

La Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals disposava de 248 freqüències per a les seves quatre programacions: Catalunya Ràdio, Catalunya Música, Catalunya Informació i iCat FM. El grup Corporación de Radio y Televisión Española (CRTVE) disposava de 83 freqüències per a 5 programacions (RNE, Radio Clásica, Radio 3, Ràdio 4 i Radio 5). PRISA Radio era el líder dels operadors privats, ja que disposava

de 51 freqüències: 16 per a la Cadena SER, 13 per a Los 40 Principales (C40), 8 per a SER Catalunya, 7 per a Cadena Dial, 5 per a Los40 Clàssic, una per a Los40 Dance i una per a Radiolé. El Grupo Godó en tenia 40: 25 per a RAC1 i 15 per a RAC105. El Grup Flaix, 21: 10 per a Flaix FM i 11 per a Ràdio Flaixbac. Teletaxi en disposava de 19 per a Radio Tele Taxi. La COPE, 17: 9 per a COPE, 4 per a Cadena 100 i 4 més per a RockFM. Atresmedia, 15: 6 per a Onda Cero, 6 per a Europa FM i 3 per a Melodía FM. Fundació Missatge Humà i Cristià en tenia 11 de Ràdio Estel. El Grup Mola Media, 6 per a Digital Hits FM. Radio Blanca en tenia dues dedicades a Kiss FM. Unidad Editorial en disposava de dues per a Radio Marca. Més les 13 freqüències de les ràdios privades locals i les 223 de les emissores municipals.

En referència al tercer sector, cal destacar que, tot i sumar 83 emissores (24,1% del total), només ocupava un 10,8% de les freqüències actives a la banda d'FM. Per tant, a finals de 2020, el 89,2% de les freqüències en ús a l'FM estaven regulades.

4.1.2. Ona mitjana

Les poques ràdios d'ona mitjana actives en amplitud modulada (AM) tenien un paper residual, com en gran part d'Europa, i com a molt, en certes franges horàries, feien una programació diferent de la que feia la seva cadena a l'FM. A Catalunya, a la banda d'ona mitjana funcionaven 10 emissores: 8 de privades i 2 de públiques. En conjunt operaven 17 freqüències diferents, repartides entre els sectors públic i privat: 9 i 8, respectivament. Del grup públic RNE funcionaven: Radio Nacional (Barcelona, Lleida, Tortosa, Reus, Girona) i Radio 5 (Barcelona, Lleida, Reus, Girona). La llista d'emissores privades era: Onda Cero Barcelona, COPE Barcelona, COPE Lleida, Ràdio Barcelona, Ràdio Lleida, Ràdio Reus, Ràdio Manresa i Ràdio Girona —les cinc de la cadena SER.

4.1.3. Ràdio a la banda de televisió digital terrestre

El Segon Dividend Digital es va completar a Catalunya el 30 de setembre de 2020 amb l'apagada arreu del país de tots els canals de la televisió i la ràdio digital terrestre que encara emetien en la banda de freqüències reservada per al desplegament de les futures xarxes de telefonia mòbil 5G. Durant bona part d'aquest procés, que es va iniciar el 14 de novembre de 2019, s'havia mantingut l'emissió dels canals en les freqüències antigues simultàniament amb les noves en la majoria de centres emissors, per donar temps a tota la ciutadania a fer les adaptacions necessàries a les antenes i als seus aparells receptors. Aquesta situació no va afectar el nombre d'emissores de ràdio que distribuïen el seu senyal a la banda de freqüència ultraalta (UHF) a Catalunya. Tal com recull la taula 6, a finals de 2020 n'hi havia un total de 71, distribuïdes paritàriament entre el sector públic i el privat, i amb una mínima presència del tercer sector, amb tres emissores. Pel que fa al nombre de posicions de múltiples ocupats pel sector privat, amb el 61,4%, gairebé duplicava les del públic, amb el 34,5%.

**Les poques
ràdios d'ona
mitjana actives
en amplitud
modulada (AM)
tenien un paper
residual, com
en gran part
d'Europa**

.....

A finals de 2020 hi havia un total de 71 emissores a la TDT, distribuïdes paritàriament entre el sector públic i el privat

Taula 6. Nombre d'emissores de ràdio que emeten en la televisió digital terrestre a Catalunya i posicions de múltiples que ocupen (desembre de 2020)

Tipologia	Nombre emissores	Posicions de múltiples
Pública	34 (48,9%)	234 (34,5%)
Privada	34 (48,9%)	418 (61,4%)
Tercer sector	3 (2,2%)	28 (4,1%)
Total	71 (100,0%)	680 (100,0%)

Font: elaboració pròpia a partir de dades de TDT1.com.

L'oferta en TDT a Catalunya era un 80% inferior a la d'FM. A la taula 7 es recullen els grups públics i totes les emissores municipals presents a la TDT i el nombre de posicions de múltiples que ocupen.

Taula 7. Grups públics i emissores municipals que emeten en els múltiples de la televisió digital terrestre i nombre de posicions ocupades (desembre de 2020)

Grup públic de comunicació d'àmbit espanyol   Corporación de Radio y Televisión Española, 126: Radio Nacional, 21; Radio Clásica, 21; Radio 3, 21; Ràdio 4, 21; Radio 5 Todo Noticias, 21; Radio Exterior, 21
Grup públic de comunicació d'àmbit català   Catalunya Ràdio, 84: Catalunya Ràdio, 21; Catalunya Informació, 21; Catalunya Música, 21; iCat, 21
Emissores municipals   betevé, Canal Blau Ràdio, Mataró Ràdio, Noucinc.2 Ràdio (Terrassa), Ràdio Ciutat de Badalona, Ràdio Cubelles, Ràdio l'Hospitalet, Ràdio Mollet, Ràdio Caldes, Ràdio Granollers, Ràdio Montornès, Ràdio Ribes, Ràdio Silenci, Ràdio Vilafranca, Ràdio El Vendrell, Ràdio Maricel, Rap 107, Ràdio l'Escala, Altafulla Ràdio, Constantí Ràdio, Ona La Torre, Ràdio Montblanc, Ràdio Sant Pere i Sant Pau i Tarragona Ràdio

Font: elaboració pròpia a partir de dades de TDT1.com.

Cal constatar que a la banda de TDT de Catalunya només es podien escoltar 24 ràdios municipals, mentre que a la banda d'FM n'hi havia 217. Això només representava l'11% de les emissores públiques locals catalanes actives. És notori el greuge comparatiu pel que fa a la difusió hertziana digital d'aquest subsector. Internet sembla ser l'única alternativa per tal d'arribar a les seves audiències, més enllà de l'FM, encara més amb la incògnita de quina pot ser la seva presència a la banda de DAB+, quan el Govern espanyol la reguli definitivament i en potenciï l'ús.

La presència de la ràdio privada a la TDT i com es distribueixen les posicions dels múltiples es pot veure a la taula 8.

Tots els grups de radiodifusió privada espanyols presents a l'FM també ho estaven a la TDT de tot Catalunya. PRISA Radio duplicava el nombre de posicions de múltiples (128) en comparació amb les d'Atresmedia (63) i Radio Popular (63). No estaven presents a l'FM i sí que ho estaven a tota la TDT catalana els grups espanyols Libertad Digital

(esRadio) i Vaughan Systems (Vaughan Radio) —dedicada a les classes d'anglès—. També en un múltiplex de Barcelona operava Pepe Radio, de Lofli Eventos y Medios. En el cas de PRISA, per TDT s'oferia Los40 Urban, mentre que a l'FM catalana es podia escoltar Los40 Dance.

Taula 8. Grups i emissores privades que emeten en els múltiplex de la televisió digital terrestre i nombre de posicions ocupades (desembre de 2020)

Grups privats de comunicació d'àmbit espanyol
PRISA Radio, 128: SER (més Ràdio Manresa), 22; Los40 (més Los40 Catalunya Central), 22; Los40 Classic, 21; Los40 Urban, 21; Radiolé, 21; Cadena Dial, 21
Atresmedia, 63: Onda Cero, 21; Europa FM, 21; Melodía FM, 21
Ràdio Popular, 63: Cadena COPE, 21; Cadena 100, 21; RockFM, 21
Radio Blanca, 42: Kiss FM, 21; Hit FM, 21
Unidad Editorial, 21: Radio Marca, 21
Libertad Digital, 21: esRadio, 21
Vaughan Systems, 21: Vaughan Radio, 21
Lofli Eventos y Medios, 1: Pepe Radio, 1
Grups privats de comunicació d'àmbit català
Grupo Godó (Radiocat XXI), 42: RAC1, 21; RAC105, 21
Grup Mola Media i Montcau Produccions, 5: Amb2 FM, 1; Digital Hits FM, 4
Ràdio Estel, 1 (només a La Seu d'Urgell)
Emissores i grups privats de comunicació catalans locals
D-9 Comunicació, 3: Joy FM, 1; Joy 24 H, 1; SomReggae, 1
Cadena Pirenaica de Ràdio i Televisió, 2: Pròxima FM, 2
Grup Segre, 1: Segre Ràdio, 1
Terramar Grup ETV, 1: e-Ràdio, 1
Imagina Ràdio, 1
Ràdio Olot, 1
Ràdio Ripoll, 1

Font: elaboració pròpia a partir de dades de TDT1.com, amb dades pròpies de LOFLI EVENTOS Y MEDIOS i DIGITAL HITS AUDIOVISUAL.

La presència dels grups privats radiofònics d'abast català a la TDT era escassa: només el Grupo Godó de Comunicación (Radiocat XXI) estava actiu en aquesta modalitat digital a tot el país. El Grup Tele Taxi i el Grup Flaix estaven absents i Ràdio Estel només estava present en un múltiplex de la Seu d'Urgell. Per tant, a tot Catalunya es podien escoltar només RAC1 i RAC105, i no Radio Tele Taxi, Flaixbac i Ràdio Flaix. L'oferta de la ràdio privada catalana en TDT era un terç de la que es podia rebre en FM: 6 a 2, guanyava la banda analògica a la digital.

Dins del tercer sector hi havia dues emissores religioses, Radio María —amb presència a tot Catalunya— i VidaFM, i Cooltura FM, creada l'any 2008 a Sabadell, com a mitjà cultural i sense ànim de lucre, per l'Associació Hostafrancs Comunicació de Proximitat. Produïa els seus programes al BCN Radio Hub del Poblenou de Barcelona.

La presència dels grups privats radiofònics d'abast català a la TDT era escassa: només el Grupo Godó de Comunicación estava actiu a tot el país

.....

Les emissions en radiodifusió d'àudio digital terrestre (DAB) a Catalunya són testimonials tant pel que fa a l'audiència com al seu abast geogràfic

.....

4.1.4. DAB

Les emissions en radiodifusió d'àudio digital terrestre (DAB) a Catalunya, tal com ja hem dit abans, són testimonials tant pel que fa a l'audiència com al seu abast geogràfic. A finals de 2020, només 17 emissores d'àmbit espanyol estaven en funcionament des d'un únic centre transmissor, el de la torre de comunicacions de Collserola a Barcelona. Només es podien escoltar en castellà i amb la programació local feta per a Madrid: cinc ràdios públiques de Radio Nacional de España —totes les del Grup RTVE, tret de Ràdio 4—; onze ràdios privades pertanyents a set grups radiofònics d'àmbit espanyol: PRISA Radio (SER Digital i Los40 Clàssic), Radio Popular (COPE Digital, Cadena 100 i MegaStar), Atresmedia Radio (Onda Cero i Onda Melodía), Radio Blanca (Kiss FM), Unidad Editorial (Radio Marca Digital), Libertad Digital (esRadio) i Grupo Intereconomía (Intereconomía Radio); i una emissora del tercer sector: Radio María, que oferia la seva programació religiosa simultàniament en DAB i DAB+. MegaStar era l'única emissora que només es podia rebre al Barcelonès en DAB.

4.2. Evolució dels ingressos publicitaris en el sector de la ràdio a Espanya i Catalunya

Davant l'emergència de la pandèmia de la Covid-19, el 14 de març de 2020, el Consell de Ministres va decretar el confinament de la població i el tancament de bona part de l'activitat industrial, comercial, acadèmica i de restauració. Ràpidament aquelles mesures restrictives van tenir un gran impacte econòmic en tots els sectors, inclòs el radiofònic. El cop del coronavirus va arribar a la ràdio privada quan havia recuperat en deu anys amb prou feines la meitat de la xifra de negoci prèvia a la crisi que va començar el 2008.

Segons el sondeig d'urgència que va elaborar la consultora Media Hotline per a l'ACR, la facturació publicitària de les emissores privades del mes de març de 2020 havia caigut per sota del 50% i la previsió per al mes d'abril determinava un descens del 75% al 80%, en relació amb el mateix període de l'any anterior, degut a l'anul·lació massiva de comptes publicitaris en aquells primers dies del confinament de la població. Tal com recull la taula 9, el sector de la ràdio privada catalana va tancar l'any 2020 amb una inversió publicitària anual de 43,2 milions d'euros, que suposava una caiguda del 19,8%, respecte al 2019 (ACR, 2021).

A Espanya els ingressos publicitaris als mitjans de comunicació durant tot l'any 2020 van decreïxer en un 18,1%. La caiguda específica en el sector de la ràdio espanyola va ser més gran, del 22,9% (374,9 milions d'euros). El mitjà radiofònic suposava el 7,7% de la inversió publicitària en mitjans controlats, cinc dècimes menys que el 2019 (INFOADEX, 2021).

A la ràdio privada catalana els 43,2 milions d'euros ingressats per publicitat l'any 2020 es van distribuir així: la ràdio generalista en va rebre el 68,8% i la ràdio temàtica, el 31,2%. (ACR, 2021). RAC1 era la ràdio privada amb més quota de mercat a Catalunya, amb el 40%, que traslladat al mercat espanyol suposava un 5,3%.

Taula 9. Evolució dels ingressos publicitaris en el sector de la ràdio a Espanya i Catalunya (2015–2020)

Any	Ingressos publicitaris a Espanya (en M€)	Variació (%)	Ingressos publicitaris a Catalunya (en M€)	Variació (%)
2015	454,0	8,1%	47,1	6,5%
2016	458,0	0,8%	48,3	2,6%
2017	465,0	1,7%	51,4	6,3%
2018	481,0	3,3%	50,8	-1,2%
2019	486,4	1,1%	54,0	6,3%
2020	374,9	-22,9%	43,2	-19,8%

Font: ACR per a les dades de Catalunya i elaboració pròpia per a les dades d'Espanya a partir d'INFOADEX (2016–2021).

4.3. Personal a la ràdio privada de Catalunya

L'abril de 2020 l'ACR considerava que les mesures d'ajut anunciades pel Govern en aquell moment eren insuficients per garantir la continuïtat dels mil llocs de treball que aplegava el sector privat: 683 de directes, entre laborals i col·laboradors, i 300 d'indirectes.⁸ L'evolució del volum de personal contractat a la ràdio privada catalana es recull a la taula 10.

Taula 10. Personal a la ràdio privada de Catalunya (2014–2021)

Any	Personal laboral	Col·laboradors	Total
Abril de 2014	386	184	570
Abril de 2015	384	182	566
Abril de 2016	435	243	678
Abril de 2017	436	251	687
Febrer de 2018	456	232	688
Febrer de 2019	466	227	693
Abril de 2020	462	221	683
Febrer de 2021	448	209	657

Font: ACR (2014–2021).

En el període 2019–2020 es van perdre 36 llocs de treball directes, la majoria, 26, després de la pandèmia de la Covid-19.

Per conèixer com havia afectat la pandèmia a la professió podem aportar dues dades generals representatives, extretes de l'enquesta feta pel Col·legi de Periodistes de Catalunya entre 202 membres col·legiats, el mes de juny de 2020: a un 24% se'ls havia aplicat un expedient de regulació temporal d'ocupació i s'havia acomiadat el 5,9% dels enquestats.⁹

4.4. El canvi provocat per la Covid-19 en la producció de programes

La crisi sobrevinguda per la pandèmia va suposar un increment de l'ús de mitjans tècnics que permeten fer la feina des de casa. Una tendència que, en part, sembla que es mantindrà en el futur.

En el període 2019–2020 es van perdre 36 llocs de treball directes, la majoria, 26, després de la pandèmia de la Covid-19

8. ASSOCIACIÓ CATALANA DE RÀDIO (ACR) (2020): "Amb les previsions de facturació, el sector privat de la radiodifusió catalana pot perdre l'actual equilibri editorial i d'oferta programàtica" [En línia]. 14 d'abril. acradio.org/noticies/lassociacio-catalana-de-radio-acr-considera-que-les-mesures-dajut-anunciades-per-la-portaveu-del-govern-de-la-generalitat-son-del-tot-insuficients-per-garantir-la-continuitat-dels

9. CASADEVALL, Laura (2020): "El 30% dels periodistes col·legiats, afectats laboralment per la Covid". *Report.cat* [En línia]. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 6 d'octubre. report.cat/periodistes-covid-teletreball-erto

Durant el confinament, eines que fins aleshores s'havien adoptat limitadament es van fer servir de forma sistemàtica, especialment les videoconferències per internet, tant perquè l'equip preparés el programa com per a la seva realització

.....

L'esmentada enquesta del Col·legi de Periodistes de Catalunya també volia conèixer com la pandèmia havia afectat la professió, pel que fa a les noves dinàmiques de treball. Tan sols el 3,5% va assistir de forma presencial i habitual a la feina durant el confinament, mentre que el 58,4% dels enquestats van fer teletreball i el 18,3% va combinar ambdues modalitats. El 12,9%, però, ja teletreballava abans de l'estat d'alarma.¹⁰

Arran del confinament decretat pel Govern espanyol el 14 de març de 2020, els professionals de totes les emissores van seguir produint els seus programes des de casa. Molt poques persones podien treballar a les instal·lacions de les emissores per poder mantenir la continuïtat de l'antena. El director de Ràdio 4, Vicenç Sanclemente, descriu en un escrit fet per a aquest capítol de l'*Informe* com es va viure aquella situació a l'emissora:

“En el moment de començar el confinament i la pandèmia, a Ràdio 4 i RNE Catalunya vam haver de plantejar-nos amb els responsables dels serveis tècnics i d'emissions —en unes hores— si era possible mantenir la programació, garantint tota la normativa de salut laboral. Vam decidir que sí. Va ser un gran repte, en el qual tothom va posar el millor de si mateix.

Una gran majoria dels professionals van passar a teletreballar, però se'ls havia d'equipar tècnicament, perquè poguessin emetre des de casa. Ens en vam sortir, i no només això, vam enfortir-nos (...). Donat que els col·laboradors van deixar de poder venir físicament, alguns programes petits puntuals van desaparèixer durant unes setmanes, però, passat el primer mes, van anar-se reincorporant d'un a un.

La pandèmia va fer la ràdio més imprescindible que mai. Vam notar-ho en el nombre d'oients en línia i de persones que buscaven els nostres programes a les xarxes i a les pàgines web.

A Ràdio 4 va produir-se un altre fenomen molt interessant, i és que, com que alguns programes de TVE Catalunya van desaparèixer temporalment, de 12 a 15 professionals de TVE Sant Cugat van començar a participar regularment als programes de Ràdio 4, donant-los una major profunditat i interès”.¹¹

Com a la resta de feines, eines que fins aleshores s'havien utilitzat limitadament es van adoptar massivament i diària, especialment les videoconferències per internet. Skype, Zoom, Google Meet o Teams es van començar a fer servir, tant perquè l'equip preparés el programa com per a la seva realització. En el cas de la ràdio, a més, van ser de gran utilitat programaris com Cleanfeed, que permet emetre o enregistrar la conversa de diverses persones, com si estiguessin juntes en un estudi, fent servir un navegador d'internet. El radiofonista Toni Clapés, dins la IX Setmana dels Rahola celebrada a Girona, “va qualificar com un ‘xoc’ l'adaptació tecnològica i personal que va haver de fer per possibilitar la feina a distància. Va confessar que aquesta nova manera de treballar li ha complicat les rutines, per exemple, en haver de substituir els guions en paper per pantalles d'ordinador o bé en haver de contactar amb la resta de l'equip (per WhatsApp) per indicar a cadascú quan ha d'entrar en antena”.¹²

Moltes de les grans cadenes de ràdio —RNE, COPE o SER—, perquè l'oient no notés cap diferència, van equipar els domicilis dels presentadors dels seus programes principals amb aparells de sobretaula, que fins i tot podien ser programats remotament des dels estudis. Aquests equips

10. Vegeu la referència de la nota a peu de pàgina anterior.

11. Vicenç Sanclemente, director de Ràdio 4. Escrit original per aquest capítol a petició dels seus autors, 2021.

12. SOLANO, Carmina (2021): “La reflexió no està renyida amb l'humor”. *Portal del Col·legi de Periodistes de Catalunya* [En línia]. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 21 de febrer. periodistes.cat/actualitat/noticies/la-reflexio-no-esta-renyida-amb-lhumor

fan servir una connexió a internet per ADSL. I, si es necessita mobilitat, s'hi poden inserir una o dues targetes SIM de dades de qualsevol operador de telefonia mòbil i utilitzar la cobertura 3G/4G.

Pel que fa a la relació amb l'oient, es va seguir fent, majoritàriament, per les xarxes socials i es va incrementar la seva participació als programes mitjançant els missatges de veu via WhatsApp, que, en gran mesura, ja han substituït les trucades telefòniques.

4.5. Subvencions de la Generalitat a la ràdio privada

El Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya l'any 2019 va atorgar un total de 728.208 euros en concepte de subvencions a 16 empreses de ràdio que tenen emissores que emeten en català o aranès, el que va suposar un augment del 3,7% en relació amb el 2018. El 37% de l'import total va anar a les quatre emissores de Radiocat XXI (Grupo Godó de Comunicación) i Grup Flaix. La distribució completa de les subvencions es detalla a la taula 11.

El 2019 la Generalitat va atorgar un total de 728.208 euros en concepte de subvencions a 16 empreses de ràdio que tenen emissores que emeten en català o aranès

.....

Taula 11. Subvencions estructurals concedides pel Departament de la Presidència a empreses de ràdio en català o en aranès, en euros (2018–2019)

Empresa	Emissores	2018	2019
Radiocat XXI	RAC1 i RAC105	159.039	161.855
Grup Flaix	Ràdio Flaixbac i Flaix FM	100.162	109.676
Ràdio Olot	Ràdio Olot	69.588	72.553
Fundació Missatge Humà i Cristià	Ràdio Estel	57.433	58.208
Grup Simalro	Ràdio UAI	48.646	48.320
Montcau Produccions	Digital Hits FM Tremp i Vic	29.320	43.319
Ràdio Ripoll	Ràdio Ripoll	38.078	42.122
Comunicacions dels Ports	Els Ports Ràdio	38.525	39.082
Canal Maestrat	Ràdio Maestrat	35.516	32.609
Imagina Ràdio	Imagina Ràdio	21.432	24.692
Catvl 97	El 9 FM	25.630	23.867
RTV de la Catalunya Nova	Ràdio Valls Hit 103	16.163	21.459
D-9 Comunicació	Joy FM	16.019	16.373
Ràdio Marina	Ràdio Marina	13.456	14.665
Mola TV	Mola FM	13.486	13.621
Cadena Pirenaica de Ràdio i TV	Pròxima FM	19.938	5.786
Total		702.434	728.208

Font: Informe L'Audivisual a Catalunya 2019 (CAC, 2020) amb dades del DEPARTAMENT DE LA PRESIDÈNCIA.

5. Audiència

La publicació anual *Estadístiques culturals de Catalunya 2020* recull una selecció de les dades estadístiques sobre el sector de la cultura que elabora el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. A l'*Enquesta de participació cultural a Catalunya*, a l'apartat de pràctiques culturals a

El 2020, la ràdio a Catalunya tenia una penetració del 58,2%, xifra que ha anat a la baixa des del 61% del 2018

.....

Catalunya, l'escolta de la ràdio era esmentada per un 67,4% de persones de 14 anys o més l'any 2019, xifra superior a la donada per l'Estudio General de Medios (EGM) (DEPARTAMENT DE CULTURA, 2020).

Segons la tercera onada de l'EGM, de finals de 2020, la ràdio a Catalunya tenia una penetració del 58,2%. La penetració reflecteix el percentatge que l'audiència representa en relació amb tota la població de 14 anys o més. Des de la primera onada de 2018, amb un 61%, la tendència ha estat descendent, s'han perdut 2,8 punts. Per contra, la televisió i internet han mostrat tendències ascendents i han assolit el 84,8% i el 84,1%, respectivament. Si ens fixem en la penetració de la ràdio per edats, la franja que té el percentatge més alt és la que va dels 45 als 64 anys —que supera el 61%—; mentre que la més baixa correspon a la de 14 a 24 anys, amb un 20% menys, aproximadament.

La ràdio analògica segueix sent el canal de difusió més consolidat, malgrat que la seva penetració en els segments més joves és més aviat moderada i que la distribució de continguts sonors per internet tendeix a l'alça. De dilluns a diumenge a Espanya la penetració de la ràdio, l'any 2020, era d'un 49,6% en el cas de l'FM —havia perdut dos punts en un any— i d'un 1,6% en el cas de l'OM; mentre que la de la distribució de ràdio per internet gairebé havia pujat un punt en un any i era d'un 5,7%. La penetració del podcast anava pujant, però només suposava l'1,5%. I pel que fa a la de la ràdio emesa a la banda de la TDT, era d'un 1,2% (AIMC, 2021).

L'any 2020 la penetració de la ràdio analògica a Espanya era d'un 82,7% sobre el total del consum de ràdio, el que suposava, a més, la preponderància del consum del flux de programes respecte de les modalitats a la carta o descàrrega. A Catalunya les xifres són força semblants.

Taula 12. Evolució de la penetració de la ràdio a Catalunya per canal, en percentatge (2019–2020)

Canal	2019	2020
FM	52,4	49,8
OM	0,9	0,8
Internet <i>streaming</i>	4,5	5,1
Internet podcast	1,5	2,2
Ràdio internet	5,8	7,0
TDT	1,2	1,2

Nota: penetració en percentatge sobre el total de població de 14 anys o més. Audiència acumulada diària de dilluns a diumenge.

Font: EGM CATALUNYA (2020).

A Catalunya, la ràdio analògica també és el canal de difusió més consolidat, tal com reflecteix la taula 12. L'any 2020 la seva penetració setmanal era d'un 49,8% per a l'FM —havia perdut 2,6 punts en un any— i un residual 0,8% per a l'OM; mentre que la de la distribució de ràdio per internet havia pujat 1,2 punts en un any i era d'un 7%. La penetració del podcast havia pujat en 0,7 punts i se situava en el 2,2%. I pel que fa a la penetració de la ràdio emesa a la banda de la TDT era d'un 1,2%.

Sembla que d'uns anys ençà la ràdio a la carta s'ha englobat dins del concepte *podcast* i que aquest sistema de difusió i la distribució en directe del flux de programació en *streaming* serveixen per compensar, en part, la davallada de la penetració de la radiodifusió en FM. A Catalunya, de dilluns a divendres, l'audiència dels podcasts era de 151.000 persones.

De moment, no es pot considerar el podcast com el substitut de la ràdio. Encara més, quan estigui implantada la recepció en mobilitat d'internet, gràcies a les xarxes de telefonia 5G i posteriors, el consum de programació lineal en directe per internet serà habitual en cotxes, trens i metros, i en desplaçaments a peu o en altres mitjans. A finals de 2020, a Catalunya, l'audiència de la ràdio per internet de dilluns a divendres era de 473.000 persones, un 12,4% de l'audiència radiofònica total (EGM CATALUNYA, 2020). A mitjà termini, aquesta difusió hertziana en bandes de telefonia coexistirà amb la feta a les bandes assignades a la radiodifusió d'àudio digital i analògica que encara funcionin.

Pel que fa a l'audiència de la ràdio a Catalunya, en el bienni 2019–2020, les xifres globals seguien baixant: una mitjana diària de 3,8 milions de persones van escoltar la ràdio, de dilluns a divendres, a finals del 2020, segons l'EGM Catalunya. La ràdio generalista i la ràdio temàtica musical tenien audiències absolutes molt similars els dies feiners: 2,018 milions i 2,046 milions, respectivament. Comparada amb el bienni anterior, la ràdio generalista havia perdut 50.000 oïdors, mentre que la temàtica musical n'havia guanyat 3.000. Cal recordar que la ràdio temàtica musical havia baixat en 3,5 punts la seva penetració respecte de l'any 2016 (vegeu el capítol "La ràdio" de l'edició anterior de l'*Informe*), per tant, aquest increment tan petit no suposa una recuperació significativa. Per la seva banda, la ràdio temàtica informativa havia incrementat la seva audiència els dies feiners, que va recuperar una part del que havia perdut al bienni anterior, i va arribar, a finals de 2020, als 211.000 oients diaris, gairebé la meitat dels quals ho eren de Catalunya Informació (104.000). Probablement l'interès per estar informats de les conseqüències de la pandèmia de la Covid-19 i de les mesures diàries que es prenen per combatre-la pugui ser una de les causes de la seva tendència a l'alça a la segona part d'aquest bienni. L'evolució del consum de cada tipus de programació radiofònica en els últims quatre anys es pot veure a la taula 13.

**A finals de 2020,
a Catalunya
l'audiència de la
ràdio per internet
de dilluns a
divendres era de
473.000 persones,
un 12,4% de
l'audiència
radiofònica total**

.....

Taula 13. Penetració de la ràdio a Catalunya per modalitat en percentatge (2017–2020)

Tipus d'emissora	2017	2018	2019	2020
Generalista	32,3	32,7	31,2	30,9
Musical	34,9	32,4	32,7	31,4
Informativa	3,4	2,9	3,2	3,2
Total ràdio	63,6	61,0	60,0	58,2

Nota: penetració sobre el total de població de Catalunya de 14 anys o més. Audiència de dilluns a divendres. En les dades de Catalunya, el total és inferior a la suma de les parts, ja que hi pot haver part de la població que escolti més d'un tipus de ràdio.

Font: EGM CATALUNYA (acumulat tercera onada 2017, 2018, 2019 i 2020).

El 2020 RAC1 i Catalunya Ràdio sumaven el 63,7% de l'audiència de ràdio generalista a Catalunya

Dels 3,8 milions de persones que van escoltar la ràdio a Catalunya de dilluns a divendres durant el 2020, 1,85 milions ho van fer mitjançant alguna de les tres principals ràdios generalistes: RAC1, Catalunya Ràdio o la Cadena SER. RAC1 va continuar sent la més escoltada, amb 866.000 oients diaris de dilluns a divendres, tot i que va perdre 43.000 oients (-4,7%) respecte de l'any 2018. Catalunya Ràdio també perdia 18.000 oïdors (-2,8%), amb un seguiment mitjà de 626.000 persones. La Cadena SER era l'única emissora que va incrementar la seva audiència, en 10.000 persones (2,8%) respecte del 2018, i va arribar als 358.000 oients (EGM CATALUNYA, 2020). L'emissora que va tenir una davallada més gran d'audiència en el bienni va ser Radio Nacional de España, que va perdre un 29,6%. La taula 14 agrupa l'evolució de les audiències de la ràdio generalista a Catalunya durant els últims quatre anys, i la taula 18 mostra la quota d'audiència de les diferents emissores, on es pot comprovar que RAC1 i Catalunya Ràdio sumaven el 63,7% de la quota d'audiència de la programació generalista.

Taula 14. Audiència de la ràdio generalista a Catalunya (2017–2020)

Emissora	2017		2018		2019		2020		Diferència entre 2018 i 2020
	Milers	Quota (%)	Milers	Quota (%)	Milers	Quota (%)	Milers	Quota (%)	
RAC1	878	41,3	909	42,1	854	41,3	866	40,9	-4,7%
Catalunya Ràdio	635	23,0	644	22,6	633	22,4	626	22,8	-2,8%
SER	361	13,4	348	12,9	339	13,7	358	14,0	2,8%
COPE	195	8,8	189	8,3	207	9,0	182	8,5	-3,7%
Onda Cero	144	4,9	146	5,2	137	5,5	125	5,5	-14,0%
RNE	119	4,7	128	4,7	111	4,4	90	3,7	-29,6%
esRadio	11	n. d. ^A	n. d.	n. d.	15	n. d.	17	n. d.	n. d.
Ràdio 4	8	n. d.	n. d.	n. d.	9	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.

^A n. d.: dades no disponibles.

Nota: audiència acumulada diària. Població de 14 anys o més. Dies feiners.

Font: EGM CATALUNYA (acumulat tercera onada 2017, 2018, 2019 i 2020).

La taula 15 presenta l'audiència de la ràdio temàtica musical. Només dues radiofòrmules van incrementar la seva audiència de 2018 a 2020: RockFM, en un 15%, i Radio Tele Taxi, en un 10,6%. La resta van davallar en audiència. Destaquen els casos d'Europa FM, amb una pèrdua del 23,9%, i Cadena 100, amb un 23,3%.

Los 40 Principales conservava el lideratge d'audiència de la ràdio temàtica musical que havia aconseguit al bienni anterior.

L'última dada que aportem en aquest apartat és la dels minuts d'escolta de la ràdio. La tendència és a la baixa, amb un descens del 8% (de 100 minuts de mitjana diària el 2018 a 92 el 2020).

Taula 15. Audiència de la ràdio temàtica musical a Catalunya en milers (2017–2020)

Emissora	2017	2018	2019	2020	Diferència 2018–2020
Los 40 Principales	300	319	316	306	-4,0%
Ràdio Flaixbac	349	269	289	261	-2,9%
Flaix FM	244	215	187	214	-0,5%
Cadena Dial	226	215	222	199	-7,4%
RockFM	158	170	216	196	15,0%
Radio Tele Taxi	144	160	166	177	10,6%
RAC105	238	168	166	166	-1,2%
Cadena 100	249	214	207	164	-23,3%
Europa FM	261	184	152	140	-23,9%

Nota: audiència acumulada diària. Població de 14 anys o més. Dies feiners.

Font: EGM CATALUNYA (acumulat tercera onada 2017, 2018, 2019 i 2020).

5.1. Consum de ràdio per internet

La tendència a distribuir els programes de ràdio en *streaming*, en directe o a la carta, mitjançant els webs de les emissores o altres plataformes, ha seguit creixent en el bienni 2019–2020. La producció de podcasts, també.

Les vies de distribució de la programació d'una emissora per internet cada vegada són més diverses i els aparells a través dels quals es pot consumir, també: ordinador, receptors de ràdio wifi, telèfons mòbils i altaveus intel·ligents. El setembre de 2019 Catalunya Ràdio va començar el seu servei de directes a l'altaveu Echo d'Amazon equipat amb l'assistent de veu Alexa. I des del 14 d'abril de 2020 també ofereix els seus podcasts. A finals de 2020, aquest sistema de difusió ja suposava el 2,8% de la seva audiència per internet. Actualment, gràcies a la *skill* de Radioplayer per a Alexa, també es poden demanar i escoltar en aquest assistent de veu les programacions en castellà de Radio Nacional, Radio Clásica, Radio 3, Radio 5, Onda Cero, Cadena COPE, Cadena SER, Los40, Kiss FM i les emissores associades a la Federación de Organismos o Entidades de Radio y Televisión Autonómicos (Forta).

Catalunya Ràdio va estrenar el 4 de setembre de 2019 una selecció de 30 programes del més destacat de Catalunya Ràdio, iCat i la graella digital +CatRàdio en l'oferta de podcast de la plataforma de *streaming* Spotify. La ràdio pública catalana va ser l'emissora pionera a Espanya a fer-ho. A finals de 2020 Spotify aportava un 3,5% de la seva audiència per internet. A la taula 16 també es pot veure com l'any 2020 Catalunya Ràdio, amb la seva plataforma digital, web i aplicacions mòbils, havia aconseguit el 85% del nombre de reproduccions d'àudio, en directe i a la carta, i a les cinc plataformes externes, el 15%. Les aplicacions mòbils, tot i haver perdut 7,5 punts respecte del 2019, seguien sent el canal de consum preferit. I dins de les plataformes de podcast, Spotify ja era la primera opció, en poc menys d'un any, i ja s'apropava a la primera, TuneIn, que ofereix només ràdio en directe en *streaming* mitjançant web i aplicacions.

La tendència a distribuir els programes de ràdio en *streaming* mitjançant els webs de les emissores o altres plataformes ha seguit creixent en el bienni

.....

El telèfon mòbil s'ha convertit en un nou receptor i totes les grans emissores i algunes de locals s'esforcen a millorar contínuament les seves aplicacions amb noves prestacions

.....

Taula 16. Nombre de reproduccions d'àudio en directe i a la carta de Catalunya Ràdio a internet, i percentatge (2019–2020)

Plataforma de difusió	2019	2020
Aplicacions mòbils Catalunya Ràdio	24.208.377 (60,6%)	26.045.590 (53,1%)
Web Catalunya Ràdio	12.468.555 (31,2%)	15.639.810 (31,9%)
TuneIn	1.408.917 (3,5%)	1.765.911 (3,6%)
Spotify	299.617 (0,7%)	1.712.913 (3,5%)
iVoox	989.582 (2,5%)	1.559.145 (3,2%)
Assistents de veu	144.830 (0,4%)	1.395.550 (2,8%)
Apple Podcast	448.312 (1,1%)	904.408 (1,8%)
Total	39.968.190 (100,0%)	49.023.327 (100,0%)

Font: CATALUNYA RÀDIO.

Segons Comscore, Catalunya Ràdio va assolir l'any 2020 la millor audiència de la història al seu web i a les seves aplicacions: va tenir una mitjana mensual de 784.000 usuaris únics a Espanya. En concret, el mes de desembre de 2020 hi va haver 781.000 usuaris únics, que suposaven un increment mensual del 36% respecte al desembre de 2019.

El telèfon mòbil s'ha convertit en un nou receptor i totes les grans emissores i algunes de locals s'esforcen a millorar contínuament les seves aplicacions amb noves prestacions, entre les quals destaca l'accés a la seva producció en format de podcast. L'any 2020 la Cadena SER va renovar la seva aplicació per a telèfons mòbils i considerava que un de cada tres oïdors escoltava la seva programació des d'un telèfon mòbil.

L'agost de 2020 la Cadena SER tenia 390.000 usuaris únics mensuals a Espanya des de telèfons mòbils (Mobile Metrix de Comscore, agost de 2020), que havien fet 16 milions d'inicis d'audició (Inicis de Audio Triton, agost de 2020). Quan el 17 de març de 2021 va posar en marxa el nou servei SER Podcast, els usuaris podien consumir els seus continguts des de l'aplicació de la SER, des del web de la cadena, a YouTube i des de les plataformes Spotify, Apple Podcast, iVoox i Google Podcast.

5.2. Podcasts d'emissores i distribució de programes radiofònics en streaming

Al bienni 2019–2020, a Catalunya ha crescut notablement l'oferta de podcasts nadius, espais originals produïts per les emissores de ràdio per als usuaris d'internet. A finals de 2018 i a l'estiu de 2020, la CCMA va fer dues crides públiques a la presentació de "continguts podcast per difondre en format digital i per qualsevol plataforma i altres continguts per a Catalunya Ràdio". A finals de 2020 Catalunya Ràdio tenia agrupats al voltant de 90 podcasts en 10 categories. Alguns continguts provenien de la graella d'emissió i d'altres només eren accessibles a l'oferta d'internet.

A l'oferta creixent de +CatRàdio de Catalunya Ràdio, el setembre de 2019 s'hi va afegir la de RAC1, amb l'apartat RAC+1 que, a més d'ofe-

rir alguns podcasts, serveix per difondre transmissions en directe de partits de futbol i bàsquet, mentre que la programació de flux radia altres programes.

El nombre de podcasts independents, no lligats a una emissora o distribuïdora audiovisual, és cada vegada més gran. Esmentem dos títols com a exemple.

El 2015 es va crear al districte 22@ del Poblenou de Barcelona el BCN Media Hub, dins del qual hi ha el BCN Radio Hub, el primer espai de ràdio obert a la creació i producció externa. En aquelles instal·lacions conviuen diversos projectes radiofònics, com Cooltura FM, i podcasts com *La Sotana*, un programa humorístic sobre el Barça i el món del futbol que també tenia una versió audiovisual a YouTube.

Podcast Lila, creat per Marta Palencia-Lefler —ex Cadena SER— i l'actriu Sílvia Aranda, es distribueix per YouTube. Es repassava a cada capítol la vida i l'obra de dones destacades en diferents aspectes de la vida i en no poques ocasions menystingudes, especialment en activitats científiques.

Només uns pocs podcasts assoleixen xifres d'escolta prou atractives per obtenir prou subscriptors disposats a pagar per escoltar un episodi o tenir un o diversos patrocinadors que els converteixin en econòmicament rendibles per als seus autors.

L'oferta de ràdio en *streaming* també creix. Igual que en els podcasts, la gran quantitat d'oferta fa que només algunes ràdios assoleixin una penetració de certa rellevància a internet. En aquesta modalitat de difusió destaca la Xarxa de Ràdios Comunitàries de Barcelona (XRCB), creada a finals de 2018 pel programa Cultura Viva de l'Ajuntament de Barcelona, en col·laboració amb la comunitat Guifi.net i l'Associació Expansió de la Xarxa Oberta (eXO). Són ràdios no comercials: comunitàries, lliures, associatives, culturals, de barri i musicals. Es va posar en marxa amb 13 emissores. En dos anys el nombre d'emissores de la XRCB, a desembre de 2020, arribava a les 40.

Altres novetats del bienni 2019–2020 relacionades amb les ràdios en *streaming* catalanes serien: Radio Primavera Sound —emissora promoguda per aquest festival musical—, Orgull Ràdio —projecte de l'Associació Jove Orgull Media orientat al col·lectiu LGTBI—, 17600 Ràdio —fórmula musical, des de Figueres— o Ràdio Comerç —creada per Ràdio Hostafrancs i l'Associació de Comerciants de Creu Coberta per fomentar el comerç local d'aquell barri barceloní.

6. Qüestions socials

6.1. El català a la ràdio

La consellera de la Presidència, Meritxell Budó, a l'acte inaugural de la 21a edició del Mercat Audiovisual de Catalunya (MAC), que es va celebrar l'11 de novembre de 2020 de forma virtual, va destacar la “contribució” del sector audiovisual a “estendre el coneixement de la llengua catalana i incrementar-ne l'ús social” i el “paper fonamental” dels mitjans de comunicació de proximitat.

Només uns pocs podcasts assoleixen xifres d'escolta prou atractives com per obtenir prou subscriptors disposats a pagar o tenir patrocinadors que els facin rendibles

.....

La ràdio en FM és un dels pocs àmbits comunicatius en què s’ha consolidat la normalització de la llengua catalana

A la pregunta “En quina llengua o en quines llengües va escoltar la ràdio ahir?”, l’*Enquesta de participació cultural de Catalunya* feta pel Departament de Cultura mostrava el predomini del català (71,5%) sobre el castellà (52%) l’any 2018 —l’últim del qual es tenen dades—. Ambdós havien baixat lleugerament respecte a l’any anterior, tal com es pot veure a la taula 17.

Taula 17. Ús de la llengua de consum de ràdio sobre el total d’oients, en percentatge, a Catalunya (2015–2018)

Llengua de consum	2015	2016	2017	2018
Català	64,1	68,7	73,2	71,5
Castellà	62,0	54,5	53,3	52,0
Altres llengües	5,7	2,7	3,8	4,5

Nota: pregunta d’opció múltiple sobre el total de consumidors del mitjà. “En quina llengua o en quines llengües va escoltar la ràdio ahir?”.

Font: DEPARTAMENT DE CULTURA. *Enquesta de participació cultural de Catalunya* (2016, 2017, 2018 i 2019).

La ràdio analògica en FM és un dels pocs àmbits comunicatius en què s’ha consolidat la normalització lingüística de la llengua catalana. S’explica pel lideratge d’emissores en català a la ràdio generalista (RAC1 i Catalunya Ràdio), per la notable oferta existent —cinc ràdios públiques i sis ràdios privades d’abast català—, l’elevat nombre d’emissores municipals i les desconexions en català de les cadenes d’àmbit espanyol.

Si considerem la presència del català entre l’oferta digital de la ràdio hertziana, aquesta baixa notablement en comparació amb la de l’FM. A la banda de TDT, les quatre raons principals són: perquè les dues emissores del Grup Flaix i Ràdio Estel no hi són presents; perquè només emeten 24 emissores municipals; perquè les grans cadenes espanyoles —SER, COPE, Onda Cero amb les seves cadenes musicals i Ràdio Marca— només ofereixen la programació en castellà de les seves emissores; i perquè a tot Catalunya es poden escoltar emissores que només emeten en castellà a la TDT, sense estar presents a l’FM, com esRadio o Radio María. Per tant, no es poden escoltar les desconexions fetes a Catalunya per les grans cadenes privades espanyoles, ni l’oferta en català de SER Catalunya. En el cas del DAB tota la programació és en castellà, sense cap desconexió feta des de Madrid.

L’oferta de la ràdio dins de la TDT, majoritàriament en llengua castellana, i la pèrdua de penetració de la ràdio analògica en FM durant l’any 2020, de 7,6 punts (53,4%), suposen un retrocés en l’ús social de la llengua catalana.

6.2. La funció informativa de la ràdio

La importància de la funció informativa de la ràdio es manté estable en el bienni 2019–2020, tal com reflecteixen les dades de la taula 18. Segons el Baròmetre d’Opinió Pública del Centre d’Estudis d’Opinió (CEO), la ràdio va ser utilitzada pel 31,1% dels catalans per informar-se de temes

polítics el 2020, un descens mínim de tres dècimes respecte de l'any 2018. La premsa en paper seguia la seva caiguda com a font d'informació i ja es trobava a menys d'un punt per damunt de la ràdio. Destacava el notable increment d'internet com a font d'informació política, amb un creixement de gairebé nou punts en dos anys, fins al 52,9%.

Taula 18. Evolució de l'ús de mitjans com a informadors de temes polítics, en percentatge, a Catalunya (2012–2020)

Mitjà	2012	2016	2018	2020
Televisió	85,1	80,1	72,1	73,7
Internet	41,7	39,2	44,0	52,9
Premsa	64,1	39,9	34,1	32,0
Ràdio	46,0	32,4	31,4	31,1

Nota: pregunta formulada a persones majors de 18 anys: "Vostè, a través de quins mitjans s'acostuma a informar dels temes polítics?". Multiresposta.

Font: BARÒMETRE D'OPINIÓ POLÍTICA DEL CENTRE D'ESTUDIS D'OPINIÓ DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. Tercera onada (2012, 2016, 2018 i 2020).

6.3. La paritat dona-home

El 12 de juny de 2019 dins del Mercat Audiovisual de Catalunya, es va organitzar la taula rodona "Comunicar amb perspectiva de gènere". S'hi va reflexionar sobre què poden fer els mitjans de comunicació per tal d'evitar reproduir estereotips de gènere i, en canvi, contribuir a millorar la visibilitat de les dones i incorporar el seu discurs i la seva realitat diversa en els seus continguts.

Pel que fa a la presència de la dona al capdavant de programes radiofònics, és molt eloqüent el treball final de grau de recerca fet pel radiofonista Xavier Solà. L'autor analitza la paritat dona-home a les gralles de programació de la temporada 2018–2019 de Catalunya Ràdio, RAC1, IB3 Ràdio, À Punt Ràdio i Ràdio 4.

La dona només ocupava un 36% del total de quota d'antena, enfront del 64% de l'home. La dona només dirigia i presentava un 30% del total de programes d'esports, d'entreteniment i d'informatius, en comparació del 58% presentat per un home; el 12% restant corresponia a programes codirigits i copresentats (SOLÀ, 2019: 46–47).

El resultat del treball de camp realitzat es resumeix a la taula 19 i ens mostra la no paritat en les cinc emissores. La que més s'apropava a la paritat és Ràdio 4: de cada 10 persones amb responsabilitats de conducció de programes, 5,4 eren homes i 4,6, dones. RAC1 és la que mantenia la posició més allunyada en paritat. De cada 10 conductors de programes, només 2,1 eren dones.

Un fet significatiu es va produir el 6 d'abril de 2019, quan la periodista Sara Giménez es va convertir en la primera dona que narrava per ràdio un partit de futbol de La Liga —la màxima categoria espanyola masculina. El partit va ser un Girona-Espanyol (1-2) i l'emissora, SER Catalunya. Sara Giménez repetiria com a narradora a Gol Televisión, al costat de Danae Boronat, al Mundial de futbol femení d'aquell any.

A la ràdio catalana, durant el 2018–19 la dona només ocupava un 36% del total de quota d'antena, enfront del 64% de l'home

L'abril de 2019 la periodista Sara Giménez es va convertir en la primera dona que narrava per ràdio un partit de futbol de La Liga

A l'àrea metropolitana de Barcelona el dial seguia força congestionat i en una llar es podien escoltar al voltant de 45 emissores, donat que és la zona on proliferen més emissores del tercer sector

.....

Taula 19. Presència d'homes i dones com a conductors de programes radiofònics (temporada 2018–2019)

Emissora	Homes	Dones	Diferència
Ràdio 4	54	46	8
Catalunya Ràdio	58	42	17
À Punt	62	37	25
IB3	70	30	40
RAC1	79	21	58

Font: SOLÀ (2019).

Per tal de posar en valor la participació de les dones a la ràdio catalana, d'ençà de la inauguració de Ràdio Barcelona l'any 1924, el Museu d'Història de Catalunya va organitzar del 22 d'octubre de 2020 al 21 de febrer de 2021 l'exposició "Dones a les Ones", comissionada per la periodista i professora universitària Elvira Altés. Uns mesos abans, com a preàmbul de l'exposició, l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya va dedicar el número de primavera 2020 de *Dones Dossier* al monogràfic "Dones a les ones. Les professionals de la ràdio obrint camins" (ADPC, 2020). Elvira Altés ha publicat la seva investigació en forma de llibre.¹³

7. Conclusions

La ràdio a Catalunya presentava el 2019–2020 una situació econòmica pitjor respecte del bienni anterior, amb una davallada d'un 19,8% en els ingressos publicitaris a conseqüència de la pandèmia de la Covid-19. A la ràdio privada catalana l'any 2020 els 43,2 milions d'euros ingressats per publicitat es van distribuir així: la ràdio generalista en va rebre el 68,8% i la ràdio temàtica, el 31,2%. RAC1 era la ràdio privada amb més quota de mercat a Catalunya, amb el 40%. A la ràdio privada catalana es van perdre 36 llocs de treball directes en el període 2019-2020, la majoria, 26, com a conseqüència de la pandèmia de la Covid-19.

Al dial d'FM català, a finals de 2020 es podien escoltar 344 emissores o programacions diferents: 261 ràdios tenien llicència i 83 formaven part del tercer sector, pendent de regulació, la gran majoria de les quals, el 70%, ho feien sense cap afany de lucre. El 65,8% de freqüències de l'FM les ocupaven les ràdios públiques; el 23,4%, les privades, i el 10,8%, les del tercer sector. Per tant, el 89,2% de les freqüències en ús a l'FM estaven regulades. Una llar catalana rebia una mitjana de més de 30 emissores en FM: 12 ràdios d'àmbit català, 19 d'espanyol i les emissores d'àmbit local privat o públic properes a la seva localitat. A les grans ciutats o comarques amb alta densitat de població caldria afegir encara alguna emissora del tercer sector. A l'àrea metropolitana de Barcelona el dial seguia força congestionat i en una llar es podien escoltar al voltant de 45 emissores, donat que és la zona on proliferen més emissores del tercer sector, el 44,5% de les existents.

A la banda d'OM només quedaven actives 10 emissores. Pel que fa a l'oferta de la ràdio en TDT era un 80% inferior a la de l'FM i només

13. ALTÉS, Elvira (2020): *Dones a les ones. La història de la ràdio a Catalunya en la veu de les dones*. Lleida: Pagès Editors.

un terç de la ràdio privada d'àmbit català hi era present, així com un 11% de les emissores municipals. L'oferta en DAB, restringida a l'àrea metropolitana de Barcelona, seguia passant desapercebuda, amb 17 emissores que només oferien programació en castellà des de Madrid.

Tot i la constatació que el contingut sonor en forma de podcast està de moda en una part de la societat, a Catalunya la ràdio analògica, de llarg, seguia essent el canal de difusió més consolidat. L'any 2020 la seva penetració era d'un 49,8% per a l'FM i un residual 0,8% per a l'OM, mentre que la de la distribució de ràdio per internet havia pujat 1,2 punts en un any i era d'un 7%. La penetració del podcast també havia pujat, en 0,7, i se situava en el 2,2%. I pel que fa a la penetració de la ràdio emesa a la banda de la TDT, era d'un 1,2%.

Tot i que les xifres de penetració siguin encara baixes, la tendència a distribuir els programes de ràdio en *streaming*, en directe o a la carta, mitjançant les aplicacions i els webs de les emissores o altres plataformes, com Spotify, ha seguit creixent en aquest bienni. La producció de podcasts exclusius per internet, també.

Pel que fa a l'audiència total, el mitjà seguia presentant una tendència a la baixa. La seva penetració a Catalunya havia baixat entre 2018 i 2020 fins al 58,2%, un descens de 2,8 punts. Tant la ràdio generalista com la temàtica havien perdut oïdors. Si ens fixem en la penetració de la ràdio per edats, les franges que tenen el percentatge més alt són les que van dels 45 als 64 anys —que superen el 61%—, mentre que la més baixa correspon a les de 14 a 24 anys, amb un 20% menys, aproximadament.

Dels 3,8 milions de persones que van escoltar la ràdio a Catalunya, de dilluns a divendres, durant el 2020, 1,85 milions ho van fer mitjançant alguna de les tres principals ràdios generalistes: RAC1, Catalunya Ràdio o la Cadena SER. RAC1 va continuar sent la ràdio més escoltada, amb 866.000 oients diaris de dilluns a divendres, tot i que va perdre un 4,8% d'audiència respecte de l'any 2018. Catalunya Ràdio també perdia un 2,8%. La Cadena SER era l'única emissora que va incrementar la seva audiència en un 2,8%. L'emissora que havia tingut una davallada més gran d'audiència en el bienni era Radio Nacional de España, que va perdre un 29,6%. Pel que fa a la ràdio temàtica musical, Los 40 Principales conserva el lideratge, amb 306.000 oients (-4%). Només dues radiofórmules van incrementar la seva audiència de 2018 a 2020: RockFM, en un 15%, i Radio Tele Taxi, en un 10,6%. La resta havien davallat en audiència.

La ràdio analògica en FM seguia essent un dels pocs àmbits comunicatius en què s'ha consolidat la normalització lingüística de la llengua catalana. Això s'explica pel lideratge d'emissores en català a la ràdio generalista (RAC1 i Catalunya Ràdio), per la notable oferta existent —11 ràdios d'abast català—, l'elevat nombre d'emissores municipals i les desconexions en català de les cadenes d'àmbit espanyol. En canvi, l'oferta de la ràdio dins de la TDT és majoritàriament en llengua castellana i en DAB, completament. Aquest fet i la pèrdua de penetració de la ràdio analògica en FM durant l'any 2020, de 7,6 punts (53,4%), suposen un retrocés en l'ús social de la llengua catalana.

Tot i que el contingut sonor en forma de podcast està de moda, a Catalunya la ràdio analògica segueix essent el canal de difusió més consolidat

.....

L'oferta de la ràdio dins de la TDT és majoritàriament en llengua castellana, i en DAB, completament

.....

8. Referències

ASOCIACIÓN PARA LA INVESTIGACIÓN DE MEDIOS DE COMUNICACIÓN (AIMC) (2021): *Marco general de los medios en España 2021* [En línia]. Madrid: Asociación para la Investigación de Medios de Comunicación. aimc.es/a1mc-c0nt3nt/uploads/2021/02/marco2021.pdf

ASSOCIACIÓ CATALANA DE RÀDIO (ACR) (2021): *Informe de la situació de la ràdio a Catalunya 2007-2020* [En línia]. Barcelona: Associació Catalana de Ràdio, 16 de febrer. acradio.org/estudi/informe-de-la-situacio-de-la-radio-a-catalunya-2007-2020/

ASSOCIACIÓ DE DONES PERIODISTES (ADPC) (2020): “Dones a les ones. Les professionals de la ràdio obrint camins”. *Dones Dossier* [En línia]. Barcelona: Associació de Dones Periodistes de Catalunya. Núm. 50. adpc.cat/new_site/wp-content/uploads/2020/05/Num_50_Dones_Dossier.pdf

CONSELL DE L’AUDIOVISUAL DE CATALUNYA (CAC) (2020): *Informe L’Audiovisual a Catalunya 2019* [En línia]. Barcelona: Consell de l’Audiovisual de Catalunya. www.cac.cat/sites/default/files/2020-08/Informe%20sobre%20l%27audiovisual%20a%20Catalunya%202019.pdf

DEPARTAMENT DE CULTURA. GENERALITAT DE CATALUNYA (2020): *Estadístiques culturals de Catalunya 2020* [En línia]. Barcelona: Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya). idescat.cat/serveis/biblioteca/docs/bib/pec/paae2019/gi06842020marc.pdf

EUROPEAN COMMISSION (2020): *Audiovisual Media: Commission opens infringement procedures against 23 Member States for failing to transpose the Directive on audiovisual content* [En línia]. European Commission, 23 de novembre. ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2165

GENOVÈS, Ignasi (2019): *Informe sobre les aportacions rebudes en la consulta pública prèvia a l’elaboració de l’avantprojecte de llei de modificació de la Llei 22/2005, de 29 de gener, de la comunicació audiovisual de Catalunya* [En línia]. Barcelona: Direcció General de Mitjans de Comunicació. participa.gencat.cat/uploads/decidim/attachment/file/1131/Informe_retorn.pdf

INFOADEX (2021): *Estudio InfoAdex de la inversión publicitaria en España 2021* [En línia]. Madrid: InfoAdex. www.infoadex.es/home/wp-content/uploads/2021/02/NP-Estudio-InfoAdex-de-la-Inversi%C3%B3n-Publicitaria-en-Espa%C3%B1a-2021.pdf

PARLAMENTO EUROPEO (2008): *Informe sobre los medios del tercer sector de la comunicación (TSC)* [En línia]. Parlamento Europeo, 24 de juny 2008, 2008/2011 (INI). europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0263+0+DOC+XML+V0//ES

SOLÀ, Xavier (2019): *Estudi sobre la igualtat de gènere en direcció i presentació de programes de ràdio, en diferents variants lingüístiques dels Països Catalans*. Treball de final de grau inèdit. Director: Cinto Niqui Espinosa. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.